

KARNA ODPOWIEDZIALNOŚĆ PODMIOTÓW ZBIOROWYCH NA NOWYCH ZASADACH

Po 4 latach, perspektywa zmian w zakresie zasad karnej odpowiedzialności podmiotów zbiorowych, w szczególności przedsiębiorstw, powraca na salony. 2 września br. na stronie Rządowego Centrum Legislacji opublikowany został ministerialny projekt ustawy o zmianie ustawy o odpowiedzialności podmiotów zbiorowych za czyny zabronione pod groźbą kary¹ (na potrzeby tego artykułu – odpowiedzialność ta będzie określana mianem karnej).

Celem projektowanych zmian ma być **zwiększenie skuteczności rozwiązań prawnych określających zasady odpowiedzialności podmiotów zbiorowych, zwłaszcza w zakresie zwalczania poważnej przestępczości gospodarczej i skarbowej.**

Od lat bowiem wiadomo, że obowiązujące rozwiązania nie są efektywne, a kary nakładane są głównie na niewielkie podmioty zbiorowe, co rozmija się z zakładanym celem ustawy.

W uzasadnieniu do projektu ustawy projektodawca wskazuje, **iż odpowiedzialności podlegać powinny duże podmioty, w tym duzi przedsiębiorcy, „zdolni do wdrożenia wewnętrznych procedur zgodności (compliance)”.**

KTO BĘDZIE PODLEGAŁ ODPOWIEDZIALNOŚCI KARNEJ?

Zgodnie z założeniami nowelizacji, odpowiedzialności karnej podlegać mają duzi przedsiębiorcy, którzy spełniają chociażby jedną z poniższych przesłanek:

- (i) zatrudniają co najmniej 500 pracowników w jednym roku z dwóch ostatnich lat obrotowych;
- (ii) osiągają roczny obrót netto ze sprzedaży towarów, wyrobów i usług oraz z operacji finansowych na poziomie minimum 100 milionów euro w przeliczeniu na PLN.

Omawiana zmiana polega więc na zawężeniu podmiotowego zakresu obecnej regulacji poprzez wyłączenie spod odpowiedzialności karnej mikro, małych oraz średnich przedsiębiorstw².

BRAK KONIECZNOŚCI UPRZEDNIEGO SKAZANIA OSOBY FIZYCZNEJ

Obecnie odpowiedzialność podmiotu zbiorowego uzależniona jest od uprzedniego stwierdzenia wyrokiem sądu karnego winy osoby fizycznej, która dopuściła się czynu zabronionego w związku z działalnością podmiotu zbiorowego. Planuje się eliminację tego warunku i umożliwienie prowadzenia postępowania wobec podmiotu zbiorowego (który z popełnionego przestępstwa uzyskał korzyść), **niezależnie od postępowania przeciwko osobie fizycznej.**

Rozwiązanie to wyeliminować ma dotychczasowy problem unikania przez podmiot zbiorowy odpowiedzialności w sytuacji, w której niemożliwe było ustalenie faktycznego sprawcy lub prowadzenie postępowania karnego wobec sprawcy było niemożliwe - przykładowo w razie jego śmierci.

¹ <https://legislacja.rcl.gov.pl/projekt/12363700/katalog/12908952#12908952>

² W rozumieniu art. 7 ust. 1 pkt 1-3 ustawy z dnia 6 marca 2018 r. Prawo przedsiębiorców

ZA CO PRZEDSIĘBIORSTWO BĘDZIE MOGŁO PONIEŚĆ ODPOWIEDZIALNOŚĆ KARNĄ?

Projekt nowelizacji zakłada zniesienie katalogu przestępstw, za jakie podmiot zbiorowy może ponieść odpowiedzialność karną. Oznacza to, że na podstawie nowych przepisów – korporacyjna odpowiedzialność karna będzie groziła **za każde przestępstwo pozostające w bezpośrednim związku z prowadzoną przez podmiot zbiorowy działalnością**. Wyjątek obejmie przestępstwa „prasowe”³.

Korporacyjna odpowiedzialność karna będzie mogła zachodzić, gdy:

- (i) elementy czynu zabronionego zostaną zrealizowane **wskutek działania lub zaniechania organu podmiotu zbiorowego** (w tym przypadku nie będzie nawet konieczne zidentyfikowanie konkretnej osoby, która dopuściła się działania lub zaniechania), lub
- (ii) **czyn zabroniony zostanie popełniony przez osobę fizyczną** (1) będącą członkiem organu podmiotu, (2) reprezentującą podmiot, nawet wskutek nieprawidłowego umocowania lub (3) uprawnioną do sprawowania nadzoru nad nim, lub (4) pracownika.

WINA PODMIOTU ZBIOROWEGO: W WYBORZE, W NADZORZE, ORGANIZACYJNA

Warunkiem odpowiedzialności podmiotu zbiorowego w przypadku czynu zabronionego popełnionego przez osobę fizyczną [scenariusz z pkt b) powyżej] będzie **ustalenie winy w wyborze lub nadzorze nad osobą z organizacji**, która dopuściła się czynu zabronionego, lub **tzw. wina w organizacji**, oraz że wskutek tej winy doszło do popełnienia czynu zabronionego.

Wszystkie przywołane rodzaje winy korporacyjnej są także aktualnie przesłankami korporacyjnej odpowiedzialności karnej. Wina w wyborze lub nadzorze definiowana jest i będzie przez pryzmat tego, jak pojęcia te rozumiane są na gruncie prawa cywilnego.

Dotychczas w prawodawstwie nie była zdefiniowana wina w organizacji. Będzie ją charakteryzować nieprawidłowość w organizacji działalności podmiotu, która ułatwiła lub umożliwiła popełnienie czynu zabronionego, chociaż inna organizacja mogła zapobiec jego popełnieniu. Zgodnie z projektem nieprawidłowość będzie polegać na:

- > braku określenia zasad postępowania na wypadek zagrożenia popełnienia czynu zabronionego lub skutków niezachowania reguł ostrożności;
- > braku wyraźnego podziału i przypisania zadań i zakresów odpowiedzialności osobom z organizacji;
- > braku „komórki” organizacyjnej odpowiedzialnej za nadzór nad przestrzeganiem przepisów prawa i zasad działalności podmiotu;
- > wiedzy o nieprawidłowości organu podmiotu lub innej osoby uprawnionej do jego reprezentacji (działania w jego imieniu) lub do nadzoru nad nim.

---

^{3 3} z wyłączeniem czynów popełnionych przez opublikowanie materiału prasowego oraz innych naruszeń prawa związanych z przekazywaniem myśli ludzkiej, do których stosuje się przepisy o odpowiedzialności prawnej i postępowaniu w sprawach prasowych określone w ustawie z dnia 26 stycznia 1984 r. Prawo prasowe.

TRAMISJA ODPOWIEDZIALNOŚCI KARNEJ W PRZYPADKU PRZEKSZTAŁCEŃ KORPORACYJNYCH (ŁĄCZENIA, PRZEJĘCIA, PODZIAŁU)

W kontekście zasad indywidualizacji odpowiedzialności karnej - nowelizacja przewiduje dość nowatorskie rozwiązanie zakładające przejście odpowiedzialności karnej w przypadku przekształceń korporacyjnych (fuzji, przejęć).

Konkretnie – w przypadku połączenia podmiotów, kiedy jeden z nich będzie spełniał przesłanki korporacyjnej odpowiedzialności karnej – odpowiedzialność ta będzie przechodziła na nowo powstały podmiot. W sytuacji podziału podmiotu zbiorowego, solidarnej odpowiedzialności podlegają te podmioty zbiorowe, które przejęły chociażby część praw i obowiązków po podmiocie, który uległ podziałowi (odpowiedzialność ma być ograniczona do otrzymanych aktywów majątkowych). W przypadku przekształcenia podmiotu zbiorowego odpowiedzialności podlegał będzie podmiot przekształcony.

ZAOSTRZENIE KAR

Nowelizacja przewiduje zwiększenie kary finansowej za popełnione przestępstwo. Minimalna wysokość kary, z obecnego 1 000 zł wzrosnąć ma do 10 000 zł, a maksymalny jej wymiar wynosić ma **30 000 000 zł**; aktualnie maksymalny wymiar kary określony jest na poziomie 5 000 000 zł. Zmiana zakłada również rezygnację z powiązania limitu kary z wysokością przychodu osiąganego przez podmiot zbiorowy.

DOBROWOLNE PODDANIE SIĘ KARZE

Planowane zmiany zakładają możliwość uchylenia się przez podmiot zbiorowy od odpowiedzialności w ramach mechanizmu na kształt instrumentu *leniency* znanego z reżimu odpowiedzialności za naruszenia zasad uczciwej konkurencji, oraz możliwość dobrowolnego poddania się karze.

W każdym ze scenariuszy – warunkiem jego realizacji będzie współpraca podmiotu zbiorowego z organami ścigania i przekazanie istotnej wiedzy dotyczącej okoliczności popełnienia czynu zabronionego oraz naprawienie szkody lub zwrot korzyści uzyskanych wskutek przestępstwa. Korzyścią dla podmiotu zbiorowego w przypadku dobrowolnego poddania się karze będzie to, że wyrok wydany w tym trybie nie będzie podlegał wpisowi do Krajowego Rejestru Karnego, a dolegliwość dla podmiotu zbiorowego będzie ograniczona do dolegliwości finansowej.

COMPLIANCE JAKO ARGUMENT OBRONY

Na koniec warto wskazać jakie mechanizmy mogą uchronić podmioty zbiorowe przed pociągnięciem ich do odpowiedzialności za czyny zabronione.

Po pierwsze – należy ponownie zauważyć, że warunkiem odpowiedzialności na gruncie projektowanych rozwiązań jest dopuszczenie się przez podmiot zbiorowy braku należytej staranności w wyborze osoby, która popełniła czyn zabroniony, czy też w nadzorze nad

tą osobą, albo taka organizacja działalności podmiotu zbiorowego, która ułatwiła lub umożliwiła popełnienie czynu zabronionego.

W dużym uproszczeniu – każda z postaci winy może zostać sprowadzona do braku dostosowanych do konkretnej organizacji i efektywnie zaimplementowanych oraz stosowanych procedur i polityk organizujących działalność przedsiębiorstwa w takich sposób, aby była ona zgodna m.in. z przepisami prawa, powszechnie nazywanych wewnętrznymi procedurami zgodności (compliance).

Przede wszystkim więc elementem mitygującym korporacyjną odpowiedzialność karną będą przyjęte w przedsiębiorstwach programy zarządzania zgodnością.

Po drugie, w związku z projektowanymi rozwiązaniami dotyczącymi transmisji odpowiedzialności karnej w przypadku przekształceń korporacyjnych – zagadnienia związane z compliance oraz potencjalnymi sprawami karnymi dotyczącymi działalności podmiotów polegających przekształceniu powinny być elementem przed-transakcyjnych badań *due diligence*. Tym bardziej, że w przypadku wykazania przez osoby umocowane do działania w imieniu podmiotu powstającego w wyniku połączenia lub podziału, że nie miały wiedzy o czynie zabronionym lub przy zachowaniu należytej staranności – nie mogły takiej wiedzy uzyskać, nie będzie dochodzić do transmisji odpowiedzialności.

Po trzecie, istotną rolę mogą odegrać regulaminy wewnętrznych zgłoszeń oraz wewnętrznych postępowań wyjaśniających, które pozwolić powinny na wykrycie popełnionego przestępstwa jeszcze przed powzięciem o nim informacji przez organy ścigania. Projekt nowelizacji zakłada bowiem wyłączenie odpowiedzialności podmiotu zbiorowego, który po popełnieniu czynu zabronionego (zagrożonego karą pozbawienia wolności do lat 8) powiadomił o tym organy ścigania oraz spełnił warunki wskazane w art. 41a ust. 2 projektowanej nowelizacji.

Po czwarte - podmiot zbiorowy nie będzie podlegał odpowiedzialności, gdy pomimo wystąpienia nieprawidłowości wykaże, iż organy oraz wszystkie osoby uprawnione do działania w jego imieniu (czy też interesie) dochowały należytej staranności. Środkiem wykazania dochowania tej staranności może być argumentacja dotycząca efektywności stosowania programu zgodności. Poprzestanie na argumencie wprowadzenia stosowanych procedur może być bowiem niewystarczające.

Dlatego prawidłowo wdrożony oraz realnie działający system compliance może uchronić podmiot zbiorowy przed pociągnięciem do odpowiedzialności za przestępstwa lub przestępstwa skarbowe.

O postępach prac nad projektem będziemy Państwa informować na bieżąco.

KONTAKT

Jeśli macie Państwo pytania czy wątpliwości dotyczące poruszanych kwestii, nasi eksperci z zespołu sankcyjnego są do Państwa dyspozycji.

Pozdrawiamy serdecznie,

Aleksandra Stępniewska

Counsel, adwokat

aleksandra.stepniewska@wkb.pl

Marta Warzańska

aplikantka radcowska

marta.warzanska@wkb.pl